

У нашій статті серед досліджуваних первинних і вторинних власних назв у романі "Чорний Ворон. Залишенець" Василя Шкляра антропоніми займають більшу частину і це не дивно: для художнього тексту дійсно антропоніми є найважливішою групою власних назв, бо взаємостосунки між персонажами визначаються не тільки поведінкою, характером, словами, манерами, вчинками, поглядами, заняттями, смаками, суспільним станом, а найменування персонажів та формами імен, якими персонажі називають один одного [3, 69].

У романі Василя Шкляра представлений широкий діапазон антропонімів. Якщо розглядати ці власні назви з морфологічної точки зору, то первинні антропоніми становлять їх більшу частину: *Петро, Гриць, Трохим, Олексій, Марія, Євдосія, Тимофій* [3, 265]: "...щупленька паніматка **Оленка** долучалася до нього таким ангельським голосочком, що дехто не стримав сліз" [5, 223], *"Пилип Хмара таку машину колись запрягав кіньми і катав дівчат"* [5, 29].

Найчисельнішу групу вторинних власних назв представлено відприкметниковими іменниками: *"Ларіон **Загородній** вийшов наперед, припадаючи на ліву ногу, нервово посмикав себе за чорну бороду"* [5, 143]. Як бачимо, у романі "Чорний Ворон. Залишенець" Василь Шкляр використовує низку прізвищ прикметникового типу. Вторинні ж дієслівні антропоніми становлять меншу групу: *"Ворон ще тоді, у загоні **Гризла**, швидко вгадав, що в цьому хлопцеві з хижим ротом причаїлась якась підспідка"* [5, 93].

Ще менший пласт літературно-художніх антропонімів у романі займають іменники, що утворилися від інших частин мови шляхом словоскладання: *"По праву руку від Сєні Кацмана сидів діжкуватий начальник управкому **Сиром'ятников**, із пащеки якого тхнуло, як із жомом ями..."* [5, 57].

У романі є такий вид антропонімів, як андроніми – іменування жінки за іменем, прізвиськом чи прізвищем її чоловіка: *"Вони вдвох випивали по чарці, до столу підтюпцем дріботіла заклопотана **Бєниха**, по-чудернацькому закутана в чорну хустину..."* [5, 39].

Отже, дослідження показала насиченість роману В. Шкляра "Чорний Ворон. Залишенець" первинними та вторинними антропонімами. У роботі не було виявлено первинні і вторинні власні назви від числівникового та відприслівникового характеру.

Література

1. Вихованець І. Р. Теоретична морфологія української мови : Академ. граматика укр. мови / І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська; За ред. І. Р. Вихованця. – К. : Унів. вид-во "Пульсари", 2004. – 400 с.
2. Горпинич В. О. Українська морфологія : навчальний посібник / В. О. Горпинич. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2002. – 350 с.
3. Карпенко О. Ю. Про літературну ономастику та її функціональне навантаження / О. Ю. Карпенко // Записки з ономастики. – Одеса : Астропринт, 2000. – Вип. 4. – С. 68–74.
4. Українська мова : енциклопедія / [Ред. кол. : Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова), М. П. Зяблюк та ін.]. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Вид-во "Українська енциклопедія" ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.
5. Шкляр В. Залишенець. Чорний ворон / В. Шкляр – Х. : Клуб сімейного дозвілля, 2010. – 375 с.

К. О. Жигула,

Бердянський державний педагогічний університет,
науковий керівник –к. філол. н., доц. В. М. Школа.

ЖІНОЧІ ОБРАЗИ У ТВОРЧОСТІ МИХАЙЛЯ СЕМЕНКА

Анотація. Стаття присвячена дослідженню новаторства Михайля Семенка, руйнуванню сталих канонів у творчості письменника. Увагу зосереджено на засобах зображення нетрадиційних художніх образів і введення їх в українську літературу.

Ключові слова: футуризм, драма, Ліліт, дума, Маруся Богуславка.

Михайль Семенко (1892 – 1937) відомий в українській літературі як поет доби Розстріляного відродження; основоположник і теоретик українського футуризму. Митець видавав численні збірки

поезії, виступав організатором створення угруповань та журналів, присвячених модернізації літератури, таких як "Фламінго", "Аспанфут", "Нова генерація". Мета футуристів була спрямована на зруйнування кордонів старого мистецтва, вихід за межі "класичної" творчості. Вони лякали аудиторію своєю скандальною та театралізованою поведінкою, через що багатьом незвична, строката течія не припадала до душі. До Семенка ставилися відверто презирливо, вважали загрозою української культури, називали божевільним, хотіли назавжди заборонити писати людині, яка сміливо заявила: "Я палю свій "Кобзар!". Можна сказати, що геніальний творець у масці П'єро спричинив справжню революцію епатажу в українській літературі ХХ століття. Окрім Михайля Семенка, представниками українського футуризму стали також Гео Шкурूपій, М. Скуба, О. Влизько та інші.

Разом із неймовірним поетичним скарбом, Семенко вніс неоціненний вклад у драматургію українського футуризму. Автор створив два твори у вищезгаданому жанрі: "Ліліт" у 1919 році та "Маруся Богуславка" у 1927, у яких увів до української літератури два непересічних до цього часу образи. Тож, **актуальність** обраної теми зумовлена необхідністю всебічно осмислити образи, зображені в драматичних творах письменника, обґрунтувати мету введення в українську літературу міфічного образу Ліліт, виявити риси новаторства у зображенні традиційного образу у п'єсі "Маруся Богуславка" на основі класичного сюжету загальновідомої думи. **Мета статті** – розглянути особливості створення жіночих образів у творчості Михайля Семенка.

Все більше дослідників займаються вивченням українського футуризму. Цю тему висвітлюють у своїх працях Анна Біла, Олег Ільницький, Сергій Жадан, Микола Сулима, Галина Черниш, Фелікс Якубовський та інші літературознавці, поети, критики.

Використання футуристичних елементів не лише в поезії, а й у драмі стало незвичним явищем в українській літературі. Саме в цьому й полягає оригінальність Михайля Семенка.

За визначенням Р. Гром'яка:

"драма як жанр – це п'єса соціального, історичного чи побутового характеру з гострим конфліктом, який розвивається в постійній напрузі. Герої – переважно звичайні люди. Автор прагне розкрити їхню психологію, дослідити еволюцію характерів, мотивацію вчинків і дій. На рубежі ХІХ – ХХ століття переважає соціально-психологічна драма. Потім, як відгук на суспільно-політичну ситуацію початку ХХ століття, виникає політична драма. Людські характери досліджуються драматургами". [1, с.209–210] Як відомо, Михайль Семенко – не той представник літератури, який дотримувався би шаблонів, які диктували мистецтву обставини того часу. Тому, можна сказати, що він став піонером у створенні нового терміну й жанру в українській літературі – футуристична драма. Підсумувавши дані про класичну драму й футуризм, це визначення виглядатиме так:

Футуристична драма – це віршована або прозова п'єса епатажного, нетрадиційного, дещо скандального характеру з гострим конфліктом, який розвивається в постійній напрузі й має несподівану, трагічну розв'язку.

Настав час розібратися, з якою метою Михайль Семенко першим ввів в українську літературу образ Ліліт – у іудейській демонології злого духу, зазвичай жіночої статі. Про неї є декілька міфів, історій та суджень. Згідно з одним, Ліліт була першою жінкою Адама: Бог, створивши чоловіка, зробив йому жінку з глини. У подружжя одразу виникла суперечка. Жінка стверджувала, що вони рівні, бо обидва зроблені з одного матеріалу. Не зумівши переконати чоловіка, вона полетіла. У Червоному морі до неї явилися три янголи, послані Богом. Ліліт відмовилася повертатися й заявила, що створена, щоб завдавати шкоду новонародженим. Янголи взяли з неї клятву в тому, що вона не увійде в дім, у якому побачить їх самих чи їхні імена. Вона прийняла на себе кару: з цього часу кожного дня будуть помирати сто з її дітей. Вважалося, що Ліліт не тільки наводить причину на немовлят, але ще й викрадає їх та підміняє їх. Також образ цього духа виступає ще й у ролі сукуба: вона заволодівала чоловіками проти їх волі з метою народити від них дітей. Тому Талмуд не рекомендує чоловікам ночувати в домі одним. [5, с.94]

В літературі існують різні інтерпретації образу Ліліт. Він невловимий і загадковий, майже нематеріальний, як гра уяви, у поезіях Вадима Шефнера, Марини Цветаєвої, Редьярда Кіплінга, Максиміліана Волошина. У нетрадиційному дусі ризикнув написати про "доньку Ліліт", попередницю Лоліти, Володимир Набоков. Безумовно талановиті і поетично індивідуальні трактування її образу у віршах поетів-луганчан Олени Сидоренко, Олени Руні, Анатолія Грибанова. У ліричній поезії

XX століття Ліліт втрачає риси, що пов'язують її навіть з умовним місцем і часом та постає як вічне втілення "образу любові" – незвичайною, недосяжною, звабливою "вищою" жінкою.

Тож не дивно, що багатогранний і таємничий образ Ліліт зацікавив епатажного лідера українського футуризму Михайля Семенка. Автор вирішив показати свою точку зору щодо цієї жінки й зобразити її у своїй короткій віршованій драмі. Цей твір складається з шести сцен і є пародією на твори символістів. Можна припустити, що змістом сцен у драмі є боротьба між традиційними й футуристичними поглядами на мистецтво.

Михайль Семенко не засуджував Ліліт за її гріхи в минулому. Можливо, автор навіть вказував читачеві на те, що вона не є ні в чому винною, бо просто прагнула відчувати себе особистістю, яка має право на незалежність. І, як будь-яка жінка, хотіла справжніх, щирих почуттів: "Я хочу щастя і забуття бездумного і сліпучого..." Це бажання диктує кожній людині сама природа, то ж нема за що нарікати на Ліліт. Семенко зображує її поряд з двома чоловіками, один з яких щиро закоханий у неї, а другого кохає вона. Тут використано прийом любовного трикутника. Автор використовує цей метод з метою показати, що для Ліліт, на перший погляд злого та черствого духу, не є відчуженим почуття любовних переживань і співчуття:

Ах, не винна я в вашім змаганні...

Моє серце у межах склепінь.

Моє серце в жалобі роздерте.

Моє серце в смерканні як тінь. [4, с.218]

У віршованій драмі "Ліліт" простежується зречення від звичної для Семенка маски П'єро. Діалогічна структура драми з елементами містерії дещо споріднює її з поемою Миколи Бажана "Розмова серцець". Текст вкладається у традицію *commedia dell'arte* (вид італійського театру, у якому спектаклі створювалися шляхом імпровізації, з участю акторів, одягених у маски), але замість П'єро, Арлекіна й Коломбіни список дійових осіб містить Ліліт і двох чоловіків-антиподів, названих просто: Перший і Другий. Перший – поет, переповнений божественними й утопійними мріями. Його образ вражає читачів і глядачів наївністю та лагідністю. І тут ми все ж простежуємо схожість із улюбленим персонажем Семенка – сумним, безнадійно закоханим П'єро. Якось він проголошує: "Я романтик, / Мої пісні сумні і наївні". Ліліт – утілення його ідеалів. Другий, натомість, називає себе "хамом", "переможцем і трампом", "вигнанцем Граалю", що не знає "місця для суму", бо "зачарований автомобілем". Перший у Ліліт асоціюється з "натхненням", другий пробуджує в ній "дисонанс". М'яка ніжність Першого повністю заперечуються грубістю, силою та безпардонною відвертістю Другого. Він звертається до Ліліт без жодного сорому. У його самозакоханих фразах простежуються нотки зневаги, навіть жорстокості, іронії та цинізму. У боротьбі за серце жінки Перший пропонує їй "вічні" мрії та красу, а Другий обіцяє тільки "тимчасову" плотську втіху, яка зваблює, але водночас і відштовхує Ліліт. Вона не розуміє, чому чоловіки ніяк не можуть дійти згоди.

Урешті-решт, Перший помирає. Серце Ліліт сповнюється співчуттям та жалем до чоловіка, який так щиро й самовіддано кохав її.

Ліліт:

Як прекрасно він умирає –

Від туги смертної, від блідих думок!

Моє серце з дитинством його згадає,

Я назбираю для нього жалібних квіток. [4, с.230]

Висновок, до якого прийшов Другий, схожий на твердження автора щодо перемоги футуризму над іншими течіями.

Другий:

І як це логічно наш романтик сконав!

Ліліт, він був на перешкоді хвилі.

Він заперечував міць і ганебно програв,

І з ним умирають усі похилі. [4, с.230]

Другий скептично прорікає, що Ліліт забуде романтику впродовж "ранку металевих годин". Чи сталося так – нам невідомо. Але зовсім не хочеться вірити в такий розвиток подій, бо щирість переживань Ліліт, чистота її ніжних ілюзій все ж підкупає душі читачів і глядачів, розчулює їх, викликає

до неї співчуття. В кінці твору, у окремій, шостій сцені, жінка по-справжньому страждає й оспівує прощання зі своїми мертвими "мріями". Саме у сміливому зображенні зазвичай злого, негативного персонажу Ліліт із доброї, чутливої сторони полягає оригінальність і новаторство письменника не тільки в українській літературі.

Лірична драма "Маруся Богуславка" була написана Михайлем Семенком у 1927 році.

Відомий дослідник українського народного епосу Марко Плісецький зауважив під час аналізу "Думи про Марусю Богуславку": "Не будучи найпопулярнішою в народній традиції, ця дума, завдяки своєму драматизму й гострому психологізму ставала особливо часто об'єктом розробки в різних видах мистецтва XIX ст., чим і зажила великої слави". [2, с.129]. До сюжету думи зверталися такі автори, як Михайло Старицький, Іван Нечуй-Левицький, Борис Грінченко. На початку XX століття Михайль Семенко зумів показати образ жінки з нового погляду. Драма була створена на замовлення як лібрето до опери Михайла Вериківського. Саме тому автор не відходив від фольклорного зображення Марусі Богуславки, про що й сказав Юрій Салдовський: "У цьому творі не простежуються жодні деструктивні елементи, які саме властиві творчості Михайля Семенка. [3, с.32] Прикладом цього можуть слугувати звертання героїні до моря, хвилі, вітру: "Море!Море! – Розваж!/Заплеши серце, хвиле! Вітер на той бік скаже, Що я себе втопила." [4, с.232] На відміну від фольклорної думи, у драмі Михайля Семенка ширше розкривається образ ліричної героїні, глибше простежуються її душевні переживання: "Серце моє розтято – Дві рани ятриться в нім".[4, с.232] Автор замінює смислові акценти. У творі помітні баладні елементи: любовний трикутник, боротьба за серце дівчини, гострий і напружений сюжет, трагічна кінцівка.

Отже, Михайль Семенко став новатором не лише в українській поезії, а й у драматургії. Автор майстерно зобразив жіночі образи Ліліт та Марусі Богуславки, із точністю показав нам усі тонкощі особливостей їх характерів.

Література:

- 1.Гром'як Р.Т. Літературний словник – довідник / за ред. Р.Т. Гром'як, Ю.Т. Ковалів, В.І. Тремко – Київ: Академія, 2007. – 752 с. – Із змісту: Драма. – с.209-210
2. Плісецький М. Українські народні думи. Сюжети і образи / Марко Плісецький.– К.: УКСП "Кобза", 1994. – 364 с.
3. Салдовський Ю. Словник футуризму / Юрій Салдовський. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2013. – 128 с.
4. Семенко М. Вибрані твори / М. Семенко. – Київ: Смолоскип, 2010. – с.2011
5. Словарь символов / автор – составитель М.В. Адамчик. – Минск: Харвест, 2010. – 224 с. – Из содержания: Лилит. – с. 94

К. А. Капустіна,

Бердянський державний педагогічний університет,
науковий керівник – к.пед.н., доц. Л. О. Алексєєва.

ТЕКСТОУТВОРЮЮЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ НОМІНАТИВНИХ РЕЧЕНЬ

Анотація. В статті аналізується номинативное предложение как единица текста, раскрываются стилистические возможности номинативных предложений в русской поэзии.

Исследования в области функциональной грамматики и лингвистики текста позволяют по-новому взглянуть на проблему номинативных предложений. Грамматические свойства номинативных предложений как определенного структурно-семантического типа обуславливают возможности выполнения им особых функций в структуре текстового целого. Специфика номинативных предложений заключается в совмещении номинативной и предикативной функций. Это связано с тем, что ядро номинативных предложений составляет имя существительное, обладающее большим семантическим потенциалом.